



обмеження або припинення фінансування з державного бюджету, утримання з підприємств, установ і організацій коштів державного бюджету, використаних ними не за цільовим призначенням, припинення субсидювання.

Поділ санкцій фінансово-правових норм необхідно проводити із врахуванням характеру економічного впливу на порушника припису диспозиції норми. Відповідно до цього критерію можна виділити санкції, які безпосередньо позбавляють порушника частини його грошових фондів та засобів і санкції, що здійснюють опосередкований вплив на майнову базу порушника. Перша група включає такі санкції, як штраф, пеня, припинення фінансування з державного бюджету підприємств, установ і організацій у разі виявлення фактів порушень встановленого порядку виконання державного бюджету з повідомленням про це керівників відповідних міністерств і відомств, припинення перерахування коштів за призначеною субсидією, соціальною допомогою при виявленні фактів подання громадянами неповної або невірної інформації про доходи, ін. Характерною рисою даних санкцій є те, що вони пов'язані із позбавленням особи порушника коштів, які перебувають у її розпорядженні. На відміну від них, санкції фінансово-правових норм, що відносяться до другої групи, завдають шкоди майновим інтересам особи шляхом обмеження його у певних діях, які у майбутньому дозволили б отримати прибуток чи взагалі здійснювати господарську діяльність. Це такі санкції, як зупинення операцій платників податків на рахунках в установах банків, інших фінансово-кредитних установах, призупинення проведення операцій за реєстраційними рахунками установ і організацій, що утримуються за рахунок коштів державного бюджету у разі порушення ними встановленого порядку використання бюджетних та позабюджетних коштів, а також неподання кошторисів та звітності про надходження і використання зазначених коштів, обмеження витрачання коштів головними розпорядниками коштів державного бюджету залежно від стану надходжень до нього шляхом встановлення помісячних лімітів на взяття ними зобов'язань на витрачання бюджетних коштів, обмеження, зупинення чи припинення проведення окремих видів здійснюваних банком операцій з високим рівнем ризику.

Таким чином, санкція фінансово-правової норми є вказівкою на негативні наслідки майнового характеру, які настають для учасника фінансової діяльності держави в результаті порушення її диспозиції. Вона застосовується, як правило, для відшкодування шкоди, завданої державі несвоєчасним або неповним виконанням її приписів у галузі фінансів.

#### Література

1. Лейст О.Э. Санкции и ответственность по советскому праву. – М.: Изд-во МГУ, 1981.
2. Розанов И.И. Финансовые санкции как средство обеспечения государственной финансовой дисциплины // Хозяйство, право, управление. Межвуз. науч. сборник. – Саратов: Изд-во Саратов. ун-та, 1975. – Вып. 2.
3. Самощенко И.С. Охрана режима законности советским государством. – М., 1960.

<sup>1</sup> Розанов И.И. Финансовые санкции как средство обеспечения государственной финансовой дисциплины // Хозяйство, право, управление. Межвуз. науч. сборник. – Саратов: Изд-во Саратов. ун-та, 1975. – Вып. 2. – С. 113.

<sup>2</sup> Самощенко И.С. Охрана режима законности советским государством. – М., 1960. – С. 110-111.

<sup>3</sup> Лейст О.Э. Санкции и ответственность по советскому праву. – М.: Изд-во МГУ, 1981. – С. 24.

<sup>4</sup> Розанов И.И. Финансовые санкции как средство обеспечения государственной финансовой дисциплины // Хозяйство, право, управление. Межвуз. науч. сборник. – Саратов: Изд-во Саратов. ун-та, 1975. – Вып. 2. – С. 115.

Л. Вакарюк,  
студентка V курсу юридичного факультету  
Чернівецького національного університету  
ім. Ю.Федьковича

#### ДО ПИТАННЯ ПРО СТРУКТУРУ ФІНАНСОВО-ПРАВОВИХ ІНСТИТУТІВ

Фінансово-правовий інститут є самостійним структурним підрозділом системи фінансового права, який має свій склад і спосіб зв'язку елементів. До складу фінансово-правового інституту як елементи входять правові норми. Фінансово-правові норми, які складають правовий інститут повинні відповідати певним вимогам. У юридичній літературі неодноразово вказувалось на те, що першою умовою, яка перетворює неорганізовану сукупність в окрему систему (підсистему), є те, що норми, які її становлять, належать до однорідного предметного середовища, відображають і діють на одні і ті ж відносини. Це ж стосується і питання про включення чи не включення фінансово-правових норм до складу певного інституту фінансового права, до складу якого можуть входити лише однорідні правові норми. На наш погляд однорідними можна вважати тільки такі правові норми, які регулюють взаємопов'язані суспільні відносини. Традиційно однорідними називали такі суспільні відносини, які регулюються однією будь-якою галуззю права. Отже, в даному випадку однорідність правових норм означає, що вони є фінансово-правовими, тобто регулюють фінансові відносини. Однорідність фінансово-правових норм також полягає у тому, що вони направлені на регулювання якоїсь конкретної ділянки фінансових відносин, їхніх елементів (суб'єкти, об'єкти, зміст, підстави виникнення, зміни чи припинення) тощо. Таку особливість однорідності необхідно обов'язково враховувати при включенні фінансово-правових норм у конкретний правовий інститут, оскільки це не призведе до порушення цілісності і єдності системи фінансового права. Так, наприклад, призведе до порушення змісту і цілісності системи фінансового права включення в один фінансово-правовий інститут норм, які визначають розмір, види і склад доходів Державного бюджету, і норм, які регулюють порядок мобілізації цих доходів. Отже, можна сказати, що зміст фінансово-правового інституту повинні складати фінансово-правові норми, які є однорідними, тобто такі, які спеціалізуються на регулюванні "своєї" ділянки фінансових відносин.

Другою, безумовно важливою умовою включення фінансово-правових норм в єдиний інститут є однопорядковість сфери дії. На думку В.М. Шерстюка, інститут – це цілісне правове утворення і його нормам властиві процеси інтеграції та диференціації. Інтеграція призводить до об'єднання в інституті загальних норм. Загальні норми є такими по відношенню до всіх інших, які утворюють даний інститут. В свою чергу усі інші норми розглядаються як спеціальні по відношенню до загальних. Як зазначає автор, дане співвідношення має досить важливе значення як для системи права, так і для системи законодавства.<sup>2</sup> Загальні норми інституту повинні бути виділені в самостійну статтю нормативно-правового акту. Включення в одній статті загальних і спеціальних норм призведе до спотвореного розуміння сфери дії кожної з норм.

Фінансово-правові норми повинні бути однопорядковими за сферою дії не тільки "усередині" інституту, але і, так би мовити "поза ним, ззовні". Фінансово-правовий інститут як цілісне утворення є складовою системою більш вищого рівня – підгалузі фінансового права, яка також, будучи цілісним правовим утворенням, характеризується диференціацією та інтеграцією правового регулювання. В процесі інтеграції утворюються загальні правові інститути, які відповідно повинні містити загальні норми. Загальні для всього розділу норми, які становлять зміст загальних інститутів, не можуть бути включені у зміст



спеціальних інститутів цього рівня системи, і навпаки, спеціальні норми у загальні інститути. У першому випадку це призведе до звуження сфери дії загальних правових норм, а у другому випадку – до розширення сфери дії спеціальних правових норм.

На думку С.С. Алексєєва, для структури правового інституту вирішальною ознакою є об'єднання всіх норм стійкими закономірними зв'язками, які виражені в загальних приписах, а головне – в юридичній конструкції.

Наприклад, якщо провести аналіз юридичних норм, які згруповані в законах, що регулюють стягнення різних видів податків, то стає очевидним, що приписи, які містяться в податкових законах, утворюють самостійний інститут – податкове право. Це досягається в першу чергу за рахунок єдності цих приписів. Незважаючи на те, що податкові закони регламентують стягнення великої кількості податків, можна переконатись, що вони загалом побудовані за єдиною юридичною конструкцією, для якої головними моментами є: обов'язковість платежу, встановлення державою в законодавчому порядку, адресність до бюджету, безоплатність, регулярність стягнення, чітке визначення суб'єктів і об'єктів оподаткування, податкових ставок, строків внесення, податкових пільг тощо.

Юридична єдність норм, які містяться в податкових законах, досягається і за рахунок наявності загальних норм, які поширюють свою дію на всі види податків. Це, зокрема, норми, які зосереджені в статтях 4, 6, 7, 9, 10, 11 Закону України "Про систему оподаткування" і якими визначаються платники податків, об'єкти оподаткування, порядок встановлення податкових ставок, права, обов'язки та відповідальність платників податків.

Зміст правового інституту пройнятий також загальними юридичними засадами, ідеями. Саме тому в достатньо розвинутих інститутах фінансового права, які відзначаються високим рівнем кодифікації, нормативних узагальнень, фінансово-правові інститути "очолюються" нормами-принципами, сформульованими прямо в тексті нормативно-правових актів. Наприклад, інститут податкового права "очолюється" нормою-принципом, що закріплює конституційний обов'язок сплати податків і зборів<sup>5</sup>; нормою-принципом, вміщеною в ст.3 Закону України "Про систему оподаткування", яка визначає принципи побудови системи оподаткування України.

Підсумовуючи вищевикладене, зробимо висновок, що до складу фінансово-правового інституту можуть бути включені фінансово-правові норми, які є:

- 1) однорідними, тобто такими, які, по-перше, за своєю юридичною природою є фінансово-правовими, тобто регулюють фінансові відносини; по-друге, спеціалізуються на регулюванні якоїсь однієї конкретної ділянки фінансових відносин, їхніх елементів, ознак тощо;
- 2) однопорядковими за сферою дії. З одного боку це означає недопустимість об'єднання в одній статті нормативно-правового акту загальних і спеціальних фінансово-правових норм, а з другого – недопустимість включення до складу одного фінансово-правового інституту загальних і спеціальних норм, виділених на одному рівні або різних рівнях системи фінансового права;
- 3) юридично неоднорідними (вміщують різні приписи: зобов'язання, заборони, дозволи), тобто такими, які забезпечують різносторонній вплив на певну ділянку фінансових відносин;
- 4) об'єднаними стійкими закономірними зв'язками, які виражені в юридичній єдності, тобто в загальних приписах і у використанні спеціальних юридичних конструкцій.

### Література

1. Конституція України. Прийнята на п'ятій сесії Верховної Ради України 28 червня 1996 року. – Київ, 1997.
2. Закон України "Про систему оподаткування" від 18 лютого 1998 р. // Відомості Верховної Ради України. – Ст.104.
3. Алексєєв С.С. Структура советского права. – М.: Юрид. л-ра, 1975.
4. Веденеев Ю.А. О применении системного подхода в исследовании права (введение в методологию проблемы) // Проблемы государства и права. Вып. 9. – М., 1974.
5. Шерстюк В.М. Система гражданского процессуального права (Вопросы теории). – М.: Изд-во Моск. ун-та, 1989.

<sup>1</sup> Веденеев Ю.А. О применении системного подхода в исследовании права (введение в методологию проблемы) // Проблемы государства и права. – Вып. 9. – М., 1974. – С.57.

<sup>2</sup> Шерстюк В.М. Система гражданского процессуального права (Вопросы теории). – М.: Изд-во Моск. ун-та, 1989. – С.74.

<sup>3</sup> Алексєєв С.С. Структура советского права. – М.: Юрид. л-ра, 1975. – С.124.

<sup>4</sup> Відомості Верховної Ради України. – 1998. – № 20. – Ст. 104.

<sup>5</sup> Конституція України. Прийнята на п'ятій сесії Верховної Ради України 28 червня 1996 року. – Київ, 1997. – С. 27.

<sup>6</sup> Відомості Верховної Ради України. - № 20. – Ст. 104.

Г. Гулевська,

аспірант Запорізького державного університету

### АКТУАЛЬНІ ПИТАННЯ РЕФОРМУВАННЯ СИСТЕМИ ДЕРЖАВНОГО РЕГУЛЮВАННЯ НОТАРІАЛЬНОЇ ДІЯЛЬНОСТІ В УКРАЇНІ

Нині триває процес реформування відносин державного управління та адміністративного законодавства, норми якого повинні встановити адміністративно-правові відносини нового типу, які були б спрямовані на забезпечення, перш за все, пріоритету прав та свобод громадян, забезпечення рівноваги між інтересами держави та суспільства. Цей основний підхід повинно бути застосовано і при реформуванні системи державного регулювання нотаріальної діяльності, яке є дуже важливою складовою прямуювання до становлення бажаної моделі громадянського суспільства.

Інститут нотаріату зародився ще в давні часи, що було обумовлено об'єктивними закономірностями розвитку суспільства, головна з яких – створення умов для громадян по розпорядженню своєю власністю. Як вдало зазначив Гегель: "Власність базується на договорі та на формальностях, що роблять її доказовою та правомірною".

У радянській період в зв'язку з відсутністю приватної власності та значним обмеженням цивільного обігу необхідність існування нотаріату значно зменшилась. Нотаріат фінансувався державою за залишковим принципом, стягнуте державне мито повністю надходило до державного бюджету, нотаріус вважався державним службовцем, що практично знаходився на нижчих сходинках державного виконавчого механізму. Звичайно, що за цих умов нотаріат виступав незначним додатком правової системи країни.

Однак в зв'язку з політичними та економічними змінами, що відбулися в колишньому СРСР, переходом суспільства до ринкових відносин, появою приватної власності, розвитком підприємницької діяльності та процесів приватизації, інститут